

Τ' ΑΠΟΚΡΥΦΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΤΙ ΔΕΝΕ ΤΑ ΜΑΤΙΑ

[Τὸ «ψυχικὸν ῥευστόν», καὶ ὁ «καθρέφτης τῆς ψυχῆς». — Τὰ μάτια τοῦ Αἰσχύλου καὶ τῆς Ἀφροδίτης. — Τὸ πείραμα τοῦ Γερμανοῦ καθηγητοῦ. — Γαλιλαῖα ἢ μαῦρα; — Τι μάτια ἔχει ὁ Διάβολος. — Τὸ «κακὸ μάτι» καὶ τὰ φυλαχτὰ τῶν διαφόρων λαῶν.]

Καμιά γλώσσα τοῦ κόσμου ὄσο πλούσια καὶ ὄσο ἐκφραστικὴ καὶ ἂν εἴνε, δὲν μπορεῖ νὰ ἐξωτερικεῖται τὰ αἰσθήματα τῆς ψυχῆς μας τελειότερα καὶ πιστότερα ἀπὸ τὴν γλώσσα τῶν ματιῶν. Ἡ χαρὰ, ἡ λύπη, ἡ ὄργη, ἡ μελαγχολία, αὐτὸς ὁ ἔρωσ καθρεπτίζονται μέσα εἰς τὴν κόρην τῶν μὲ ἀπαράμιλλον τελειότητα. Εἶνε τὸ «κάτοπρον τῆς ψυχῆς» περὶ τοῦ ὁποῖο ὁ Πλίνιος γράφει: «Εἶνε ἀπολύτως βέλαιον ὅτι ἡ ψυχὴ κατοικεῖ μέσα στὰ μάτια. Φεγγιβολοῦν, στρέφονται, εἰδῶ κ' ἐκεῖ, διακρύβουν καὶ ἀνοικογενεῖται». Ὅταν τὰ φιλοῦμε, μὲσ- φίμε ὅτι ἡ ψυχὴ ἔχει ἔδραν τῆς ὄψις ἐξεράλου καὶ ἐκπέμπει πρὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς ῥευστὴν ὄσιναν, ὁ ὁποῖος ἐνεργεῖ τὴν ὄρασιν καὶ ὅτι ἡ λάμψις ποὺ διακρίνομεν στὰ μάτια εἶνε ἡ ἀκτινοβολοῦσα τῆς ψυχικῆς αὐτῆς ὀσίνας. Ἡ λάμψις αὐτὴ εἶνε μεγάλη εἰς τὰ μάτια τῶν ἡρώων καὶ τῶν μεγαλοφῶν ἀνθρώπων, μικρὰ δὲ εἰς τοὺς δευ- λούς καὶ τοὺς μετριούς κατὰ τὴν διάνοιαν.

Ἐνόμιαν προσεῖ ὁ ἀρχαῖοι δὲ τὸ ψυχικὸν ῥευστόν τῶν ὀφθαλμῶν ἔπιανε μερικεὶς φορές δηλητηριώδην ἐνεργεῖαν, ἡ ὁποία ἐξήκοντιζοτο ὅλο μορφήν πνεύματος πρὸς τὰ ἀνεπίσημα διάφορα ἀντικείμενα τοῦ ἔξωτερικοῦ κόσμου, ἔμψιχα καὶ ἄψιχα, τὰ ὁποῖα ὄριεσαντο διαφόρους ζῆμας.

Ἡ ἰδέα αὐτὴ τοῦ «κακοῦ ματιοῦ» ἐξολοκληθεῖ ἀκόμη καὶ ση- μερὰ! Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐπινοήθησαν διάφορα μέσα: π.χ. ὁ Ἰταλὸς φοροῦν ζῶρικ ἀπὸ κοράλλι, οἱ Ἀραβεὶς φυλαχτὸ σχηματὸς ἡμισελήνου, οἱ Ἕλληνας κοσμοῦν μικρὸν ξύλινον ἢ μεταλλινὸν σταυρὸ, χαϊμαλί κλπ.

Με τὴν πρόσδοτον τῶν ἐπιστημῶν κατέπεσε ἡ καλαια θεωρία τῆς ὑπάρξεως ψυχικοῦ ρευστοῦ ἐνδὸς τῶν ὀφθαλμῶν. Ὁ ὀφθαλμο- λόγος παραδέχονταν τώρα ὅτι τὰ γύφω ὄργανα, δηλαδὴ τὰ βλέφαρα, τὰ φρονδία, οἱ μύς τῶν βολβῶν καὶ τοῦ προσώπου συμβάλλουν πρὸς ἐκδηλοῦσαν τῶν διαφόρων ψυχικῶν αἰσθημάτων. Ὁ καθηγητὴς Μισέλ τοῦ Βεζολίνου ἔκαμε πρὸ ἐτῶν τὸ ἀκόλουθον σχετικὸν πεί- ραμα: Ἐἶχε ἐνεργήσει πρὸ καιροῦ τὴν ἐξορῆσιν τοῦ δεξιοῦ ὀφθαλ- μοῦ μὰς κυρία καὶ τοποθετήσῃ πρὸ ἡμερῶν τεχνικὸν ὀφθαλμο- λῶν ἐπιτυχῶς προσηκομιζόμενον καὶ κινούμενον. Γιὰ νὰ δεῖξῃ στοὺς φοιτητὰς τὴν τελειότητα τοῦ τεχνικοῦ ὀφθαλμοῦ παρουσιάζον τὴν κυρίαν — ὁρατὴν Βιεννέζαν — μὰς μὲ ἄλλους ἀσθενεῖς κατὰ τὴν ὄραν τοῦ μαθηματὸς τοῦ καὶ ἐλάσσει ἐνα φοιτητὴν καὶ εἶπε:

— Ἐξέτασται, παρακαλῶ, τὸ δεξιὸ μάτι τῆς κυρίας, πρῶτα ἀπὸ κάποιαν ἀπόστασιν καὶ ὕστερα ἀπὸ κοντὰ καὶ πέρα μου τὴ βρισκετε.

Ὁ φοιτητὴς ἐκείτωσε καλά καὶ ἀπήγγισσε οἱ δὲν διακρίνει καμ- μία ἀνωμαλία. «Τὸ μάτι τῆς κυρίας εἶνε ὑγιεστάτο!» Τὴν ἴδια διά- γνωσιν ἔκαμε δευτέρως φοιτητὴ καὶ τρίτος. Ὁ τεταρτὸς ὅμως κατὰ τὴν ἐξέτασιν διὰ τοῦ διακτύλου τοῦ ἐτραβῆξε τὸ κάτω βλέφαρον τόσο δυνατὰ πρὸς τὰ κάτω, ὥστε ὁ τεχνικὸς ὀφθαλμὸς ἐξέφρανε ἀπὸ τὴ θεοῦ του καὶ ἔπεσε στὰ γόνατα τῆς κυρίας ἐν μέσῳ γενι- κῆς ἰλαρότητος.

***

Τὰ β λ ε φ α εἶνε σπουδαῖος φυσιογνωμικὸς παράγων. Ἡ αἰσθησις καὶ ἡ μεῖωσις τοῦ ἀνοίγηματός του μεταβάλλει σημαντικῶς κάθε φορὰ τὴν ἐκφρασιν τῶν ματιῶν. Πολλὰ ψυχικὰ καταστά- σεις, κυρίως αἱ ἀγχιώτατα ἐξ αὐτῶν, ἔρχονται εἰς φῶς, ὅταν τὰ ἄνω βλέφαρα ὑψωθῶσι ὥστε ν' ἀφήνουν ἀκάλυπτον τὸν κερατοειδῆ χιτῶνα. Τέτοια ψυχικὰ καταστάσεις εἶνε ἡ χαρὰ, ὁ θαυμασμός, ὁ ὀ φόβος, ἡ ὄργη, ἡ ὑπερηφάνεια κλπ.

Ὁ Ἀριστοφάνης ὀνομάζει τοὺς ὀφθαλμοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Αἰσχύλου «ταυροειδεῖς», διότι εἰς στιγμὰς ὄργης ἐσηκνόντο πολὺ τὸ ἄνω βλέφαρον τοῦ δαιμονίου ποιητοῦ καὶ οἱ φρυαῖδες μεγάλοι ὀφθαλμοὶ τοῦ ἐφείνοντο μεγαλειότεροι ὀμοιάζοντες τότε μὲ μάτια ταύρου. Ἀντιθέτως τὰ κατεβασμένα βλέφαρα δίδουν γλυκύτερα στὸ πρόσωπο. Ἡ ἀρχαία πλαστικὴ τέχνη μετεχειρίσθη τοῦτο πρὸς ἐκφρασιν τῆς ἡδονατικῆς ἀγάτης καὶ παρέρστησε τὴν Ἀφροδίτην μὲ μάτια τῶν ὁποίων τὰ βλέφαρα εἶνε ἐλαφρῶς κατεβασμένα.

***

Τὸ χ ρ ὦ μ α τῶν ματιῶν παίζει σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν φυ- σιογνωμικὴν. Ἀγαπητὰ μάτια θεωροῦνται τὰ μαῦρα καὶ τὰ γα- λανὰ. Ἀδὰ τὰ δύο εἶδη ἐξέμνησαν πάντοτε καὶ οἱ ποιητὰ ὄλων τῶν λαῶν καὶ ὄλων τῶν ἐποχῶν. Αἱ διάφοροι ποιητικαὶ χροματι- σμοὶν κατεδικάσθησαν πάντοτε, ὡς δείχνουσαι ἀνθρώπους κοινοῦ χαρακτῆρος.

Ὁ Θεόφραστος γράφει: «Φαῖοι ὀφθαλμοὶ δεικνύουσαν ἀπατηλὸν, ἀστατον καὶ ἐμμετάβλητον ἀνθρώπων». Ὁ Τορκονάντος Τάσος περι- γράφει τὸν Διάβολον «κιτρινοφθαλμον». Ὁρατὸ παράδειγμα περὶ τῶν γαλανῶν καὶ μαύρων ματιῶν παρῆχει ὁ Γερμανὸς μυθιστοριο- γράφος Ἰμμερμαν, περιγράφει τὸν ἥρωα τὸ ὡς ἐξῆς:

«Ὁ Μυγκάουζεν εἶχε ἕνα μαῦρον μάτι καὶ ἕνα γαλιζία. Τοῦτο εἶδεν παρῶδην ἐκφρασιν τοῦ πρόσωπὸς του, ἰδίως εἰς τὰς στιγμὰς τῶν μικτῶν τῶν αἰσθημάτων. Ὅσκις π. χ. ἤσθητο χαρὰν καὶ λύπην συγχρόνως, ἡ μὲν χαρὰ ἔλαμπε στὸ μαῦρον μάτι του, ἡ δὲ λύπη στὸ γαλιζίο, καθάσον τὰ μὲν ἰσχυρὰ ψυχικὰ αἰσθήματα ἐξο-

Η ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΥ

[Μεταφράσει ἐκ τοῦ Ἰταλικῶ καὶ ὑποσημειώσεως τοῦ κ. Χαρίλ. Ἀντωνάτου. Ὁδὸς εἶνε δικαίωμα ἀναδημοσιῦ- ὄσεως τῆς καὶ ἐκδόσεως ἐκτὸς τοῦ μεταφραστοῦ.]

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Μπρὸς στήν ἐπιμονὴν μερικῶν ὑποχρεωθήκαμε νὰ ὑποχωρήσωμε καὶ διαμαρτυρηθῆκαμε γιὰ τὴν κατάχρησιν, σὴν εἶδαμε τὸ σπῆτι μας μετασχηματισμένο σὲ ἔνοχοδεοτο. Στὴν Κεφαλονιά δὲμος δὲν αἰσθάνθηκα ἀκόμη τὴν ἀνάγκη ἐγὼς καθὼς πρέπει σχολεῖσθι γιὰ τὰ κορίτσια, γιὰτὶ δὲν ἐνοίωσαν ἀκόμη τὴν ἀνάγκη γιὰ μόρφωσιν, ποῦ ν' ἐξῆξ γι' αὐτὰ.

Ἡ ὀλιχὴ ἐτούτῃ ἐγκατάλειψῃ ἀπὸ κάθε τι, ποῦ ἀποβλέπει στὴ μόρφωσιν, εἶνε στόν τόπο μας τῆς περὶ ἀξιοθρονητικῆς συνέπειας. «Δὲ θὰ μπορούσε νὰ φαντασθῆς, μοῦ ἔλεγε συχνὰ ἡ γυναίκα μου, τὸ κενὸ τοῦ κεφαλοῦ καὶ τῆς καρδιάς τῶν κοριτσιῶν, ποῦ ἔρχονται στὸ σπῆτι μας. Κενὸ τρομέρο, ποῦ τὰ κατασταίνει ἀνίκανα νὰ γοῦσων, ὅτι τὰ διδάσκουσι καὶ ποῦ ἀποβαρῶναι κ' ἀπελπίζῃ τὴν δασκάλα.» Ὅταν αὐτὰ τὰ κορίτσια μεγαλώσων, κοῦφια καθὼς εἶνε, δὲ μπορούν νὰ βροῦν στὸ σπῆτι τους μέσα κανένα σκοπὸ καὶ ζῆτην ὄλη τὴν ἀνακούφισιν στόν ἐξω κόσμον καὶ στὲς μεταίστες τῆς ζωῆς.

Ἐδῶ τώρα εἶν' εὐκαιρία νὰ ὑπερασπίσωμε τὸν ἑαυτὸ μας καὶ νὰ δικαιολογηθῶμε γιὰ μὴν κατηγορία, ποῦ μας ἀπευθύναν οἱ γονεῖς: τὰ κορίτσια τους ἔλεγαν, δὲν ἔκαναν, στὰ χέρια μας, κόσες προδόσεως, ὄσεσ τὰ δικὰ μας. Εἶναι ἀλήθεια. Εἶχαν ὄμως ἄδικον ν' ἀποδίδουν σ' ἐμὰς τὸ λάθος. Διδάσκουσε πάντα μ' ὄλη τὴν ἐσθονει- δροσιν τὰ κορίτσια τοὺς ὁμοια μὲ τὰ δικὰ μας ἤταν ἀνακαταβῆναι κ' ἔκαναν, χωρὶς διάκρισιν, τὰ ἴδια μαθημὰτα. Ἐκτὸς ὄμως ποῦ τὰ πνεύματα δὲν ἦταν ὅμοια προετοιμασμένα, τὰ κοριτσιῶ τὸς καὶ τὰ δικὰ μας, στό σπῆτι, ἐπειτ' ἀπὸ τὸ σχολεῖο, ἔκαναν πολὺν διαφω- ρετικὴν χρῆσιν τοῦ χρόνου.

Οἱ μαθητῆριές μας, ὅμα γύριζαν στό σπῆτι τους, ἀρχίζαν συνη- τὰ νὰ καταγίνονται στὰ πράγματα τοῦ νοικοκυριοῦ. Ἐβρισκαν κάποτε τῆς μητέρες τους γιὰ ἐτοιμάζονται γιὰ τὸ θέατρο ἢ γιὰ κά- ποιαν ἐσπεριδα κ' εἶτα εἶτε τῆς ὄδηγοῦσαν στές διασκεδάσεσ τῆς ἡμέρας, εἶτε τῆς ἀφῆταν στό σπῆτι συντροφικῆς ὑπηρετικίας, ἐνθ ὁ πατέρας ἦταν κ' αὐτὸς στὴ λεσχῃ, στό θέατρο κ.τ.λ.

Τὰ κορίτσια μας ἀπ' ἐναντίας σχηματίζαν, μερικῆς ὄρας κάθε βράδι, δύο ὄμιλους, τὸν ἕνα γύρω στὴν μάνη τους, τὸν ἄλλον γύρω σ' ἐμένα, σὲ δύο διαφόρα μέρη τοῦ σπιτιοῦ, ὅπου μελετούσαν. Ἐν- τῶστερες ὕστερα πῆγαιναν νὰ κοιμηθῶναι κ' οἱ μεγαλιότερες, καθι- σμενές γύρω σ' ἐμὰς, ἀρχίζαν νὰ δουλεύουν, νὰ διαβάζουν ἢ κ' ἀκούνε τῆς συνομιλιῆς μας, ποῦ δὲν περιετρεφόντανε ποτὲ σὲ μά- τια πράγματα, γιὰτὶ πάντα μιλούσαμε γιὰ ζητήματα, ἰκανὰ ν' ἀντι- πτόθουν τὴν διάνοιαν καὶ νὰ ἐξανθρωπίζον τὴν καρδιά. Ἡ διαφορά αὐτὴ στὴ χρῆσιμοποίησιν τοῦ χρόνου, ἔγω ἀπὸ τὸ σχολεῖο δὲ μπο- ροῦσε παρὰ νὰ κέρμ ἀσθητὴ τῆς ἐπιδρασῆ τῆς καὶ μέσα στόν σχο- λεῖο, καὶ νὰ παρουσιάζῃ διαφορά στὴν ἰκανότητα τῶν μαθητῆριῶν καὶ ἀκολούθως στὴν παραγωγὴ καὶ στὴ διανοητικὴ πρό- ὄδο. Αὐτὴ ἦταν ἡ πραγματικὴ αἰτία τῆς μικρῆς ὀφέλειας αὐτῶν τῶν κοριτσιῶν.

τερικεύονταν διὰ τῶν μαύρων ματιῶν, τὰ δὲ λεπτὰ διὰ τῶν γαλανῶν».

Οἱ ὀφθαλμολόγοι λέγουν ὅτι τὰ γαλιζία μάτια ἔνεκα τοῦ ἀνοικ- τοῦ χρωματὸς τῶν ἀντανακλῶν ζωήσεως τὸ φῶς ποῦ πέφτει ἐπάνω τους, ἐπομένως ἡ λάμψις ποῦ παρῶγαται ἐκ τῆς ἀντανάκλασεως αὐ- τῆς εἶνε μικρὰ. Αὐτὸς εἶνε ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον τὰ γαλιζία μά- τια φαίνονται ἡρεμα καὶ γλυκὰ, ὁ δὲ κινῶν ὀφθαλμὸς θεωρεῖται ἀγχιῶς. Ὁ ἴδιος θεωρεῖται καὶ πιστὸς διὰ τὸν ἐξῆς λόγον:

Τὸ γαλιζίο χρομὰ ἐθεοσηθῆν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τῆς ἀρχι- μοτάτης ἀκόμη ἐποχῆς, ὡς ἡ χροματικὴ ἐκδήλωσις τῆς πίστεως. Ἀπόδειξις τοῦτου εἶνε τὸ γινωστὸ λουλουδάκι «μὴ μὲ λησμονεῖ», τὸ ὁποῖον εἶνε γαλιζίο καὶ συμβαλίζει πιστῆν καὶ ἀφοσίωσιν. Εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην γιὰ τοὺς γαλανομάτηδες ἔδωσαν βέλαινα λαβῆν καὶ οἱ βορεινοὶ λαοὶ, Γερμανοὶ, Ἀγγλοὶ, Σκανδιναβοὶ, οἱ ὁποῖοι ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἔχουν γαλανὰ μάτια καὶ οἱ ὁποῖοι ἔχουν χαρακτηριστὴ ἡρεμον, ἀγαθὸν καὶ σταθερόν.

Τὰ μαῦρα μάτια, ἔνεκα τοῦ σκοτεινοῦ τῶν χρωματὸς ἀνταν- ακλῶν ζωηρότερον τὸ φῶς ποῦ πέφτει ἐπ' αὐτῶν, συνεπῶς ἐπι- μῶνον περισσότερο ἀπὸ τὰ γαλανὰ. Ἡ λάμψις αὐτὴ ὀνομαζέται λέμ- τοῦ ποιητικώτερον «πῆρ τῶν ὀφθαλμῶν» καὶ ἀπαντᾶται ἀποκλειστικῶς στὰ μαῦρα μάτια, τὰ ὁποῖα, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον, ἔχουν οἱ ἄνθρωποι τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν, οἱ Ἰσχυροὶ, ἐθεοθῆσῆσιν, ἀσπαθῆς, τὸν χα- ρακτῆρα. Τέλος οἱ διάμοσις χροματισμοὶ, ἥτοι σταχτὰ μάτια, σταχο- κίτρινα, πρασινοκὰ καὶ καθῆξῆς, δὲν μὰς εὐχαριστοῦν διότι εἶνε χροματισμοὶ ἀσυνήθεις καὶ κάθε ἀσυνήθιστο διεγείρει τὴν θαυρο- σκεῖα μας ὄσεσις παρουσιάζεσται. Ἀπόδειξις τὰ κόκκινα μαλλιά. Οἱ κοκκινομάλληδες θεωροῦνται μολχοφροὶ. Οἱ θεατρικοὶ συγγραφεῖς γνωρίζουν τοῦτο καὶ δίδουν κόκκινον χρομὰ στὰ μαλλιά τῶν κοκο- ποιῶν ἡρώων τῶν, τῶν δολοφῶν, τῶν ραδιούργων κλπ.

Ὁ Ὄφθαλμοκόπος